

Louis en Philippe Metayer, Beker met deksel van goud, Amsterdam, 1754

Malgré ses poinçons (Amsterdam, 1754?) elle est de conception et d'exécution bien françaises – aldus luidt het commentaar op deze gouden bokaal in de catalogus van de in 1935 te Parijs gehouden veiling, waarop het stuk werd aangeboden.¹ De Franse expert die verantwoordelijk was voor de catalogusbeschrijving achtte het blijkbaar ondenkbaar dat een zo fraai geciseleerd voorwerp, dat speciaal in de versiering van een volmaakt begrip van het rococo getuigt, door een andere dan een Franse hand kon zijn vervaardigd. Het sindsdien verrichte onderzoek heeft hem gelijk gegeven. De beker (afb. 36) is het werk van de uit Rouen afkomstige broers Louis (?–1774) en Philippe Metayer (1697–1763). Hij draagt het meesterteken van Louis, die in 1730 meester goudsmid te Amsterdam werd,² en de signatuur *P. Metayer in. & fec. 1754*. De bewoording van deze signatuur suggereert dat Philippe het voornaamste aandeel had in het tot stand komen van het kunstwerk. Deze, waarschijnlijk de oudste van de twee broers, had zich al in 1726 als drijfkunstenaar in Amsterdam gevestigd. Hij is er nooit meester van het zilvermidsgilde geworden en beschikte dan ook niet over een eigen meesterteken. Hij kon dus zelf geen voorwerpen ter keuring aanbieden; vóór de komst van zijn broer werkte hij met andere goudsmiden samen.³ De door de signatuur gewekte indruk, dat Philippe Metayer de 'inventor' van de bokaal was, is in elk geval gedeeltelijk onjuist. De

figuratieve voorstellingen en de wapenschilden dragende putti op de cuppa werden ontworpen door Louis Fabrice Dubourg (1693–1775). Deze in Amsterdam als zoon van een Franse vader en een Nederlandse moeder geboren kunstenaar voerde tenminste vanaf 1731 opdrachten voor Philippe Metayer uit. Bij de uit de nalatenschap van de Metayers afkomstige verzameling tekeningen door Dubourg, die in 1983 voor het Rijksprentenkabinet werd aangekocht, bevinden zich de 1753 gedateerde ontwerpen voor genoemde scènes (afb. 36a en b).⁴ Dezelfde nalatenschap bevatte tevens een ontwerp-tekening in rood krijt voor een bokaal met op de cuppa een reeks wapenschilden, die veel overeenkomsten vertoont met het uitgevoerde gouden exemplaar.⁵ Juist van dit blad staat niet vast, of het eveneens door Dubourg is getekend of wellicht het werk van Philippe Metayer zelf is. In het eerste geval zou ook de vorm van de beker teruggaan op een inventie van Dubourg. Het is wellicht waarschijnlijker, dat Philippe Metayer voor dit aspect verantwoordelijk was, alsmede voor de ornamentale onderdelen van de versiering. De gebroeders Metayer maakten deel uit van een kleine groep goudsmiden en drijfkunstenaars van Franse afkomst, die in de achttiende eeuw in Amsterdam werkzaam waren – anderen waren Jean Naudin (1689–1756), Jean Saint (1698–1774), Sébastien du Flos (1711–1763), Jean Maximilien du Pont

Afb. 36. Louis en Philippe Metayer, beker met deksel van goud, Amsterdam, 1754. H. 25 cm, diam. 9,9 cm.

(1721–1767) en François Thuret (1716–na 1755).⁶ Zij waren veelal gespecialiseerd in de vervaardiging van kleine, luxueuze voorwerpen zoals horlogekasten, snuifdozen en wandelstokknoppen. Niet alleen onderscheidden zij zich door superieur vakmanschap maar tevens lijken ze een pioniersrol te hebben gespeeld bij de introductie van het rococo in Nederland. Zo bezit het Rijksmuseum een gouden snuifdoos uit 1739 met het aan Jean Saint toegeschreven meesterteken, die al een volledig asymmetrische rococo-decoratie vertoont. Eerst vele jaren later zou deze stijl zich ook in de andere Amsterdamse decoratieve kunsten manifesteren.⁷

De roem van deze ambachtslieden strekte zich ver buiten Amsterdam uit. Dat bleek wel, toen Prins Willem IV in 1750 een gouden bokaal wilde laten maken als geschenk voor de Haagse schutterij: hij verleende de opdracht daartoe aan de gebroeders Metayer. Deze bokaal werd eerst in 1753, twee jaar na de dood van de stadhouder, voltooid en door diens weduwe, Prinses Anna van Hannover, aan de schutterij aangeboden. Het aanzicht van dit stuk dat al sinds de late achttiende eeuw spoorloos is, is ons bekend uit twee gedetailleerde gravures door J. van der Schley (1715–1779), die in 1753 samen met een pamflet met een uitvoerige beschrijving van de beker en zijn ontstaansgeschiedenis werden uitgegeven.⁸ Hoewel de voorstellingen verschillend zijn, zijn vorm en versiering van de bokaal voor de Haagse schutterij in hoge mate verwant aan die van de een jaar later vervaardigde bokaal, die zich nu in het Rijksmuseum bevindt. Hoe uitvoerig we echter zijn geïnformeerd over de omstandigheden rond de vervaardiging van de verloren gegane beker, zo raadselachtig is de vroege geschiedenis van het bewaard gebleven exemplaar. De op de bokaal aangebrachte voorstellingen en opschriften bieden nochtans vele aanwijzingen voor de herkomst. Het deksel wordt bekroond door de Zeeuwse leeuw bij een banderol met het devies LUCTOR ET EMERGO. Op de cuppa zijn twee zwevende putti gedreven, die elk twee geallieerde familiewapens dragen: Van Citters en Kien, voor Willem van Citters (1685–1758) en Maria Kien (1694–1753), die

Afb. 36a. L. F. Dubourg. Allegorie op de goede opvoeding, 1753. Potlood, pen in grijs en penseel in grijsgroen, 203 x 159 mm. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

in 1713 huwden, en Van Borssele en Coninck, voor Johan van Borssele van der Hooge (1707-1764) en Anna Margaretha Elisabeth Coninck (1733-?), wier huwelijk in 1750 werd gesloten. Onder de wapens de deviezen MENTEM QUE MANUM QUE EN HIC VIRTUTIS HONOS. Zowel Van Citters als Van Borssele was lid van de Middelburgse vroedschap. In 1747 zocht Willem IV Van Citters aan als Eerste Edele van Zeeland. Toen deze om gezondheidsredenen de benoeming afwees viel die Van Borssele ten deel. De aanleiding tot de vervaardiging van de beker werd waarschijnlijk gevormd door het huwelijk van Van Borssele met Anna Coninck. Anna had reeds op tienjarige leeftijd haar beide ouders verloren en werd sindsdien opgevoed door haar oom en voogd, Willem van Citters. Eén van de twee allegorische voorstellingen op de cuppa toont Minerva die een kind bij de hand naar een tempel voert, begeleid door de Godvruchtigheid en de Vlijt. Zij symboliseert de goede opvoeding en kan betrekking hebben op de voogdij van Van Citters. Johan van Borssele liet zich in zijn brieven aan Willem IV uit de jaren rond 1750 veelvuldig uit over zijn groeiende liefde voor de zo veel jongere

Anna. De stadhouder richtte zich persoonlijk tot het meisje om op de ook door hem en natuurlijk eveneens door Van Citters gewenste verbintenis aan te dringen. Anna zwichtte hiervoor en het huwelijk werd op 26 oktober 1750 voltrokken. De tweede voorstelling op de cuppa symboliseert de echt: een jong paar geeft elkaar de rechterhand bij een altaar, waarop Amor een liefdespijl tot gloeien brengt; Juno en Venus kijken vanuit de wolken toe.

Het voorbeeld van de gouden beker voor de Haagse schutterij toont aan, dat de vervaardiging van een dergelijk stuk enkele jaren in beslag kon nemen. Het is dus heel wel denkbaar, dat de beker uit 1754, waarvoor de ontwerpen in 1753 ontstonden, ter gelegenheid van het huwelijk in 1750 is vervaardigd. Maar wie heeft de opdracht ertoe gegeven? Van Citters, wiens vrouw in 1753 stierf en die in het huwelijk de bekroning van de opvoeding van zijn pupil moet hebben gezien? Of Van Borssele zelf, die door middel van de voorstelling van de opvoeding en de wapens van Willem van Citters en Maria Kien zijn dankbaarheid aan het oudere echtpaar tot uitdrukking wilde brengen? Of is het mogelijk, dat het ook hier gaat om het gestand doen van een belofte van de stadhouder? Heeft Willem IV, die zich zo krachtig voor het huwelijk had ingespannen, met deze door de leeuw van Zeeland bekroonde bokaal zijn vertegenwoordiger in die provincie en diens oudere mederegent, die vanaf 1742 één van zijn belangrijkste medestanders in het gewest was geweest, van zijn waardering voor beider verdiensten en van zijn tevredenheid over het tot stand gekomen huwelijk willen betuigen?

Wellicht zal verder onderzoek hier nog eens uitsluitsel over brengen. Intussen stemt het tot grote dankbaarheid, dat dit hoogtepunt van de achttiende-eeuwse Nederlandse goudsmeedkunst als gezamenlijk geschenk van een groot aantal instanties voor het Rijksmuseum kon worden verworven.

R. J. B.

Afb. 36b. L. F. Dubourg. *Allegorie op het huwelijk*, 1753. Potlood, pen in grijs en penseel in grijsgroen, 203 x 160 mm. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Een waarschijnlijk eveneens met dit project samenhangende tekening door Dubourg van een twee wapenschilden ophoudende putto, 1754 gedateerd, bevindt zich in de verzameling L. Houthakker te Amsterdam.

⁵ De Iongh, *op.cit.* (noot 1), afb. 7. Deze tekening werd niet door het Rijksprentenkabinet verworven evenmin als een groep ontwerpen voor wandelstokknoppen uit hetzelfde ensemble.

⁶ Citroen, *op.cit.* (noot 2), nrs. 510, 553, 820, 194 en 857.

⁷ K. A. Snowman, *Eighteenth century gold boxes of Europe*, Londen 1966, afb. 711-712; R. J. Baarsen, K. A. Citroen en J. Verbeek, 'Enkele nabeschuivingen bij de Amsterdamse zilvertentoonstelling', *Antiek* 19 (1984-85), p. 551.

⁸ De Iongh, *op.cit.* (noot 1), pp. 116-120 en afb. 4 en 5.

Noten

¹ Catalogus veiling Galerie Charpentier, Parijs, 30 maart 1935, nr. 59, met afb. 'provenant [...] de l'ancienne Collection du Baron Carl Mayer de Rothschild et appartenant à Madame de X...'. Waarschijnlijk was dit de prinses de la Tour d'Auvergne Lauraguais, uit wier bezit de bokaal op 10 juni 1937 bij Sotheby te Londen (opnieuw?) ter veiling werd aangeboden (nr. 80, met afb.). Zie over de beker M. L. de Iongh, 'Twee gouden bokalen door Louis en Philippe Metayer', *Bulletin van het Rijksmuseum* 30 (1982), pp. 115-131, met opgave eerdere literatuur.

Gekocht op de veiling. Christie, Amsterdam 16 oktober 1981, nr. 124 met afb. Inv. R.B.K. 1981-51. Geschenk van de Rijksmuseum-Stichting, de Vereniging Rembrandt, het Prins Bernhardfonds, het Ministerie van C.R.M. en het Amsterdamsche Fonds.

² K. A. Citroen, *Amsterdamse zilversmeden en hun merken*, Amsterdam 1975, nr. 656.

³ Zie De Iongh, *op.cit.* (noot 1), p. 115.

⁴ De Iongh, *op.cit.* (noot 1), afb. 9, 10 en 11 (de laatste niet gedateerd). Zie over deze tekeningen tevens J. W. H. J. M. Noldus, 'De edelsmid Philippe Metayer en zijn ontwerper Louis Fabrice Dubourg', *Bulletin van het Rijksmuseum* 33 (1985), pp. 226-232.